

Jó gyakorlat kérdéssor a TÁMOP 4.1.2B projekt K4 projektelemében végzett Tanuló Város-Régió Fórum fejlesztése keretében folyó Műhely-tevékenység során gyűjtött gyakorlat-orientált példák részletes bemutatásához. Kérjük, válaszolja meg a Jó gyakorlat bemutatásához kapcsolódó alábbi kérdéssort max. 3-4 oldal terjedelemben, és azt küldje meg levelének csatolmányaként Műhelyének koordinátorának 2015. május 5-ig!

1. A jó gyakorlat neve – a gesztor intézmény/szervezet neve és címe

„TRAUMA” - A magyarországi németiség és magyarság kollektív büntetése a második világháború utáni években baranyai visszaemlékezések és tárgyak tükrében.

„Több mint élettörténetek. Sorsok” és „TRAUMA” címmel időszaki ill. vándorkiállítások, konferenciák, könyvbemutatók, rendhagyó történelem órák stb. rendezésére került sor a „málenkij robot”, azaz a történelmi Magyarország területéről a Szovjetunióba kényszermunkára hurcolás témájában.

Mindez 2007 óta folyamatos kutatási területe az intézménynek, melynek eredményeit folyamatosan közzéteszi, biztosítva a gyakorlat ismételhetőségét, fontosságát.

A 2015/2016-ra tervezett feladatok az emlékévre való utalással „Málenkij robot -70” címmel kerülnek megrendezésre.

Gesztor intézmény: Janus Pannonius Múzeum, Pécs
 7621 Pécs, Káptalan u. 5.

2. A kapcsolatfelvételhez szükséges adatok

Témafelelős: W. Müller Judit mb. igazgató
wmuller.judit@jpm.hu
 30/539 80 55

Téma: Egy félévszázados tabutéma múzeumi feldolgozása - a „málenkij robot”

3. A tevékenység-célok és az elérendő konkrét eredmények

A levéltári kutatások és a szakirodalom mellett az elhurcoltaknak a légerekben átélt történeteinek, élettörténeteinek gyűjtése, megörökítése a magyar mellett német nyelvjárásban is. Ez a nyelvjárás megőrzése, a további nyelvtanulás szempontjából külön jelentőséget kap. Az elhurcoltak által megőrzött tárgyak, dokumentumok, fotók stb. folyamatos begyűjtése, azok feldolgozása kiállítás, kiadványok stb. céljából. A tervezett országos adatbázis létrehozása az atipikus tanulási lehetőségek, a kutatás módszerének elsajátítása szempontjából is fontos.

További célok: a magyar kormány 2015 évet a Szovjetunióba hurcoltak emlékévének nyilvánította. Ennek keretében további elérendő eredmények: vándorkiállítások, többnyelvű kiadványok, emléktáblák, emlékművek felállítása, emlékutak szervezése stb. Kiemelt cél ezek segítségével az oktatásban egyáltalán nem szereplő történelmi tény, a civil lakosság elhurcolását, megismertetni.

Mindezekkel az ártatlanul kényszermunkára hurcoltak emlékének ápolása, a kollektív emlékezetbe való beépülése a legfontosabb célkitűzés.

4. A tevékenység/ jó gyakorlat időtartama, ütemezése

A tevékenység a kitűzött célok érdekében 2007 óta folyamatos, az új eredmények tükrében megismételhető, továbbfejleszthető: az elsődlegesen begyűjtött tárgyak, dokumentumok, átélt eseményekről interjúk alapján időszaki, majd vándorkiállítás, ezekben múzeumpedagógiai foglalkozások, középiskolásokkal filmkészítés, színdarab előadása a málenkij robot témában stb. (2009-2011).

Az egykori lágerek helyszínén tett emléktutak a Donyeck-medencében (Ukrajna) és az Urálban (Oroszország), Erdélyben, a Felvidéken, Kárpátalján, a Vajdaságban a Pécs-Baranyai Németek Nemzetiségi Körének szervezésében, együttműködve a Janus Pannonius Múzeummal (2010-2015).

További tevékenységek ütemezése: 2015. november: az emlékével összhangban időszaki / vándorkiállítás az „málenkij robotra” hurcoltak emlékére”, nemzetközi emlékkonferencia rendezése kiadvánnyal Málenkij robot 70 címmel, 2016. februárban, ezután 2016. márciustól az emlékkiállítás utaztatása, ezzel adaptálhatóvá tétele más intézmények, számára. Itt rendszeres múzeumpedagógiai foglalkozások, rendezvények tartása.

5. Célcsoport, célcsoportok

Mivel a civil lakosság tömeges elhurcolásának ténye a rendszerváltásig, 1990-ig teljes tabutéma volt, még nagyon sokan nem is tudnak róla. Ennek értelmében a célközönség igen széles, de kiemelten a középiskolás és egyetemista korosztály elérése fontos.

Mind a kutatás-gyűjtés folyamán, mind az annak eredményeit bemutató rendezvényeken, kiállításon kiemelt célcsoport az érintett elhurcoltak leszármazottai, az ifjú generáció.

6. A tevékenység/ jó gyakorlat megvalósításában részt vevő partnerek (ideértve a tervezést, megvalósítást és az értékelést)

A Janus Pannonius Múzeumnak a fenti eredmények elérésében kiemelt, fő partnere a Pécs-Baranyai Németek Nemzetiségi Köre volt, és a további célok elérését is szoros együttműködésben tervezzük. Emellett már eddig is bevontuk, és számítunk továbbra is a PTE hallgatóira, különböző, a „málenkij robotra” foglalkozó kutatókra, szervezetekre, így a Gulágkutatók Társaságára, az országos és települési német önkormányzatokra, kulturális egyesületekre, a határon túli magyar szervezetekre, külföldi (elsősorban német) partnereinkre.

Az értékelésben a különböző médiumoknak nyilvánvalóan nagy szerepe volt és lesz is, valamint a kiállítások és rendezvények látogatói / résztvevői véleménye segíti a tevékenység igazán jó gyakorlattá válását.

A PTE mellett a középiskolák fejtették ki nagy aktivitást a témát illetően, részt vettek a kiállítások előkészítésében, az ottani rendezvények szervezésében. (Koch Valéria Iskolaközpont, Leőwey Klára, Nagy Lajos, Széchenyi István Gimnázium – Pécs stb.)

7. Megvalósítási módszerek

Előzetes tájékozódás alapján már rendelkezünk a megvalósításhoz szükséges információkkal, melyek alapján tovább tudjuk keresni a különböző falvakban élő – tehát különböző magyarországi német nyelvjárásban beszélő egykori elhurcoltakat, ill azok családtagjait. Az egykori “málenkij robotra” hurcoltak ma már valamennyien idős 90 év körüliek. Sorsuk, történetük elmesélésének, lejegyzésének, feldolgozásának talán utolsó lehetőségét szeretnénk kihasználni, megőrzendő a következő generációk számára.

Az meglévő, rendelkezésünkre bocsátott dokumentumok, tárgyak, fotók a múzeumi gyűjteménybe való elhelyezéséről megőrzéséről, feldolgozásáról és természetesen a bemutatásáról gondoskodunk.

Mindezt kiállítások, konferenciák, a túlélőkkel és családtagjaikkal való szervezett beszélgetések, work-shopok, kiadványok stb. megvalósításának módszerével tervezzük.

8. A tevékenység/jó gyakorlat (a projekt, a fejlesztő program) erősségei

A több mint 40 évig tabutéma kutatása, az eredmények bemutatása mindenképpen hiánypótló a történelmi múlt megismerésében. A kollektív büntetéssel sújtott magyar és német nemzetiségű áldozatok, a közös múlt feldolgozása, a kollektív emlékezetbe történő beemelés lelkiz-érzelmi elégtételt jelenthet az elhurcoltak és a gyakran poszttraumatikus szindrómában szenvedő családtagoknak. A „kibeszélés”, a történetekkel való foglalkozás hozzájárul az elhallgatott szenvedések feldolgozásában. Az elhurcoltak erkölcsi tartása, akaratereje példaként szolgál a fiatal generációk számára is. Mindez nagyban hozzájárul, hogy az eddigi, a tevékenységgel kapcsolatos eredmények nagy érdeklődésre tartottak számot, mind a fiatalság (főleg középiskolások, egyetemisták), mind a felnőttek körében. Az emlékezés, a tevékenységgel kapcsolatos további kutatások ismétlése mondhatni szakmai és erkölcsi kötelesség. A módszerek adaptálhatók más intézmények számára is, ezzel elősegítve a kollektív büntetés gyakorlatának elvetését a jelenben.

Fontos, hogy a tevékenységgel kapcsolatos oral history gyűjtés sok esetben - lévén német ill. határon túli magyar nemzetiségű, a felvételek egy része német ill. magyar nyelvjárásban készült. Ezek a visszaemlékezések tehát nyelvi szempontból is kutathatók.

9. A tevékenység/jó gyakorlat gyengeségei, melyeket javítani szükséges

Nehézség, hogy a 40 évig tabutémával kapcsolatos félelem beivódott zsigerig az egykori elhurcoltakba, így nehezen lehet szóra bírni őket. Ugyanakkor már idős emberekről van szó, így nagyon kevés már a túlélők száma. Azokat a dokumentumokat, tárgyakat, fotókat stb. nagyon sokan elégették, megszabadulván az elhurcolás nyomasztó, titkolnivaló bizonyítékától így alig van begyűjthető anyag.

A szovjet levéltári anyagok Moszkvában vannak, kutatásuk szinte lehetetlen, így főleg becslött számokkal tudunk dolgozni.

A kutatás finanszírozása eddig is csak pályázati forrásból történt, ennek kibővítése megkerülhetetlen. Mindennek tudatosítása is fontos a fenti tevékenység során.

10. Eredmények (termékek, pozitív változások) – linkek, publikációk, filmek/riportok, stb.

„Több mint élettörténetek. Sorsok” címmel 2009-ben időszaki kiállítás Pécsen a JPM Várostartörténeti múzeumában, mely aztán vándorkiállításaként 2009-2011 között 9 magyar, 1 kárpátaljai és 1 német helyszínen szerepelt. A kiállítást kísérő kiadványt kétszer adta ki a JPM, magyar és német nyelven.

„TRAUMA” címmel időszaki kiállítás, konferencia, könyvbemutató rendezésére került sor a „málenkij robot” témájában, óriási érdeklődés mellett. A 3 napos rendezvényen c. 200 fő vett részt, a 2 hétig látható kiállítást c. 3000 fő tekintette meg, napi szinten rendezvények, előadások, rendhagyó történelem óra keretében. A Koch Valéria Iskolaközpont középiskolásai pl. rövidfilmet forgattak a témában, előadásokat mutattak be Az egykori lágerek helyszínén tett emlék- ill. kutatóutak a Donyeck-medencében (Ukrajna) és az Urálban (Oroszország), Erdélyben, a Felvidéken, Kárpátalján, a Vajdaságban a Pécs-Baranyai Németek Nemzetiségi Körének szervezésében, együttműködve a Janus Pannonius Múzeummal (2010-2015). Az utak mindegyikéről – az MTVA résztvevő munkatársa jóvoltából is – film készült, melyet az MTV és a Duna többször is vetített.

Fentiekből számtalan tanulmány, publikáció, újságcikk, médiahír jelent meg bel-és külföldön egyaránt.

11. A tevékenység/jó gyakorlat (a projekt, a fejlesztő program) eredményeinek alkalmazhatósága, felhasználhatósága más szervezetek/intézmények számára

A fent nevezett eredmények minden intézmény és magánszemély számára hozzáférhető volt, és ma is az. Az eredetileg időszaki kiállítást – több intézmény, iskola, önkormányzat ill. magánszemély kérésére – vándorkiállítássá alkalmassá tettük, hogy több helyszínen is bemutatható legyen. Példa erre, hogy a „málenkij robot” tárgyanyagának néhány darabja az információs táblókkal együtt kiállítás formájában jelenleg is más városban van ideiglenes bemutatáson. A kiadványok is eljutottak az érdeklődő intézményekhez, bel-és külföldön egyaránt.

A fenti kutatások, eredmények nyomán több intézmény, önkormányzat kezdett a saját területén a fenti témákkal kapcsolatos kutatásba. Ezek kapcsán sok működő kapcsolat született, állítható, hogy az ezzel foglalkozó szervezetek kapcsolatrendszerük képeznek, egymásnak az eredményeket, tapasztalatokat átadják. Ezért is jelentős ennek mindenkori adaptálhatósága és ismételhetősége, mélyítése.

Kiemelt figyelmet kell fordítani továbbra is a fiatal generáció ismereteinek bővítésére.